

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 44

December 2004

ISSN 1103-4165

Elin Wägner och kärleken

Höstseminariet på St Sigfrid blev mycket lyckat – som vanligt, tors man väl säga – med 40 deltagare och goda föreläsare. Rapporten är klar och skickas till alla som deltog. Andra intresserade kan läsa den på hemsidan.

ÅRETS VÄCKARKLOCKA blev författaren Elsie Johansson. Så här lyder motiveringen:

Elsie Johansson får Väckarklockan för att hon i Elin Wägners anda har skildrat kvinnors liv och lyckats levandegöra kärleken i dess ofattbara mångsidighet. I hennes romaner är kvinnorna starka och låter sig inte kuvas av livet. Liksom hos Elin Wägner är moderligheten en stark kraft som kan förändra verkligheten – men i årets bok visar hon också med stor klarsynthet att den lätt kan låta sig utnyttjas av manipulativa krafter. Därmed har hon tydliggjort hur kvinnors utsatta situation kräver en ständig vaksamhet och solidaritet av det nya seklets medsystrar.

Elsie avslutade höstdagarna med en fantastisk föreläsning / föreställning där hon under en och halv timme berättade om sitt liv och författarskap, läste dikter och ur sin nya roman, som recenseras i detta nummer av Bergsluft.

STORT TACK till alla våra föredragshållare och deltagare för att ni bjuder på er själva, delar med er av era kunskaper och ger arrangörerna inspiration!

En fullmatad kvinnohistorisk dag

om Elin Wägner och Ellen Key hölls i Stockholm den 11 september med välkända talare: Bibi Jonsson, Claudia Lindén, Hjärdis Levin och Ebba Witt-Brattström. Ingela Gestad rapporterar: ”det är en ytterst betydelsefull och på många sätt revolutionerande epok i den svenska kulturhistorien som skissades och inte får glömmas bort”.

Elin och Harry

samsades på Novilla på Skansen på FN-dagen den 24 oktober i DELS och Skansens föreläsningsserie. Marianne Enge Swartz talade om Elins ”stadsbudstjänst” för freden mellan världskriget och Martinson-sällskapets jubileumsgeneral Göran Bäckstrand berättade om Harrys fredsenngagemang under andra världskriget.

Bokmessa på slottet

För första gången deltog EW-sällskapet tillsammans med ytterligare sex litterära sällskap i bokmässan i Örebro den 12-14 oktober. Det blev några trevliga dagar i intimare miljö än i Göteborg och tack vare fyra entusiastiska damer från trakten, som avlöste vid bokbordet, fick jag möjlighet att lyssna till flera intressanta författarpresentationer.

STORT TACK till Ingrid Brånvall och Kerstin Fagerström från Örebro och Gull-Maj Schollin och Ingrid Jansson från Nora! Hoppas ni vill hjälpa till nästa år också! /MES

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ

Postgiro 22 21 27-3

www.dels.nu/elinwagner

Bergslufts redaktion: Marianne Enge Swartz mes@bahnhof.se

Solveig Hammarbäck solveig.hammarback@hum.vxu.se

08-30 69 07

0470-775557

Kärleken söker icke sitt ...

Elsie Johanssons senaste roman med den fascinerande titeln *Näckrosträdet* är stundtals en mörk och smärtsam kärleksroman, som knappast kan lämna någon läsare oberörd. Huvudpersonen är Hildur, mjölkutkörarens dotter, som i unga år blev moderlös. Men lärarinnan Greta, som i viss mån blir ställföreträdande mor, griper in och ger Hildur chans till högre utbildning. Två år från studentexamen hoppar emellertid Hildur av sina studier, då hon har träffat den stilige och charmerande Ivan. Det blir ett högt pris Hildur får betala för sin kärlek, då Ivan dövar sin svåra ångest med alkohol och ständiga kvinnoerövringar.

Näckrosträdet handlar om ett olyckligt äktenskap, där makarna inte når varandra, där kommunikationen är död. Det är en modig bok, som bland annat skildrar kvinnans sexuella lust och olust. Dock tycker jag det verkar som Hildur mest saknar ömheten och förtroeligheten i sitt förhållande. Hildur får utstå gruvlig förnedring och känner sig snärjd i sitt destruktiva äktenskap, men hon tar sig upp ur dyn, växer som ett träd och bär sin egen krona.

Romanen handlar också om skuld. Då Hildur flyttar från sin fattige men omtänksamme Pappa Mjölken till Greta Överbäck, sviker hon sin ursprungliga miljö. Lärarinnan blir i sin tur också sviken, när Hildur väljer kärleken i stället för den vita mössan. Mest förvånad är jag över att hon känner skuld inför knölen Ivan. Hade svärmodern Signe rätt, då hon antydde att Hildur borde ha varit annorlunda mot hennes son?

Romanens komposition ställer definitivt krav på läsaren. I början känns det som att lägga pussel, men efter ett antal sidor vaggas man in i handlingen med hjälp av det poetiska språket, som bitvis kan bli ganska rått. Återblickarna till barndomen är många, men efter ett tag faller bitarna på plats. Kanske saknar någon den kronologi som finns i Nancy-böckerna.

Har du inte läst *Näckrosträdet* så gör det och betänk att Hildurs öde med all säkerhet delas av ett stort antal kvinnor.

Ann-Christin Gunnarsson

Glasprisma med favoritcitrat

av Elin Wägner kan hänga som ett fönstersmycke. Beställs direkt från glaskonstnären Maria Tingsund i Tävelsås. Se dem på www.glasdeco.g.se Beställ på tel 0470 682 25 eller glasdeco@telia.com.

Tantkräm

heter en liten diktbok av Lena Gretasdotter, som vi fick som present av henne på Elin Wägnerdagarna. Kan beställas genom att sätta in 65 kr på pg 401 14 71-2. Här ett exempel ur boken, som passar för många av oss:

Jag
farmor
att det får plats
så mycket kärlek
i en liten tant

Kvinnor på gränsen till genombrott

Ulrika Knutsons bok om Fogelstadskvinnorna, *Kvinnor på gränsen till genombrott*, har nominerats till Augustpriset i fackboksklassen. En sökning i Mediearkivet och PressText visar att den har recenserats mycket positivt i många tidningar. Bara rubrikerna är lockande, eller vem kan motstå "Man skulle ha varit med!" (AB), "Roligt att vara 20-talsfeminist" (SvD), "Glödande kamp och stormande passioner" (GP) och "De levde sina visioner" (Helsingborgs Dagblad).

Recensenterna prisar samstämmigt Ulrika Knutson för att hon räddat denna kvinnliga samhällsinsats från att helt falla i glömska. Egentligen fanns ju tidigare bara Siri Derkerts betongristningar på Östermalms tunnelbanestation, och vad säger de åskådaren om man inte längre har historien klar för sig? "Nu [...] får jag stå där och skämmas. Trots att jag har kämpat min egen feministiska kamp har jag aldrig insett vad jag är skyldig Fogelstadskvinnorna", utbrister Sigrid Kahle i Expressen.

Varför vet vi så lite idag om Fogelstadskvinnornas "sommaruniversitet med filosofi, litteratur och livsåskådning för kvinnor ur alla samhällsklasser", som presentationen i Östersundsposten lyder? I Helsingborgs Dagblad ges förklaringen: "det beror på att dessa kvinnor tyckte det var viktigare att låta många röster och åsikter komma fram än att uppnå en

kompromissenighet – och att de valde bort partisystemet.” Sigrid Kahle prövar också förklaringen att de ägnade sig åt för många frågor samtidigt och kanske också att de inte hade förstånd om att göra reklam för sig själva.

Alla recensenter är överens om att Ulrika Knutson lyckats göra en informationsrik och spännande bok skriven på ett personligt och engagerande språk: ”Det gnistrar om texten, särskilt när hon blir riktigt personlig” (ÖP). ”Hon ställer sig inte skymmande mellan läsarna och ämnet, även om hon ofta redovisar egna reaktioner” (SvD). ”Hon är munter och personlig, kärleksfullt respektlös och nyfiken, ofta drastisk. [...] Det märks att hon haft roligt i umgänget med dem hon porträtterar, och det smittar”, avslutar Madeleine Gustafsson sin recension i DN.

Solveig Hammarbäck

Maria Nilsson om Gertrud Lilja

En söndagseftermiddag blev Maria Nilsson inbjuden att berätta om sin forskning på Lilla Björka. Den lilla men intresserade åhörarskaran fick veta mycket om författarinnan som Bonniers gärna ville beskriva som landsbygdsförfattare, eftersom det var en kategori som sålde bra. Här finns likheter med Elin Wägner som förlaget också gärna presenterade som Smålandsförfattare. Precis som Elin fick Gertrud Lilja positiva recensioner för sina noveller, men när hennes romaner kommer ut protesterar hon mot att Bonniers annonserar dem som ”förströelselitteratur”. Maria Nilson har i sin forskning sett det som påfallande vanligt att kvinnliga författare av sina förlag motas in i populärlitteraturens fack och därmed blir särbehandlade av anmälarna.

Att etikettera en bok som förströelselitteratur innebär att ingen ser det radikala i texten. För Gertrud Liljas del innebar det att hennes religionskritik inte uppmärksammas och den blir därmed inte heller föremål för diskussion. I hennes mest uppskattade roman, *Kvinnorna i slakten* (1936), är det inte svårt att se kritiken mot det gammalkyrkliga levnadssätt som härskade på den småländska landsbygden. Men Maria Nilson pekar på hur Gertrud Lilja i sina kvinnoporträtt visar på olika möjligheter för kvinnorna att själva skaffa sig ett förhållningssätt till den förtryckande religionen. Där finns både

kvinnan som skapar sig en empatisk Kristus och hon som på ett modernt sätt helt och hållet väljer bort religionen.

Gertrud Lilja (1887-1984) framstår mot slutet av sitt långa författarliv som bitter och isolerad, något som kanske hade med hennes tidigt förvärvade dövhet att göra. Maria Nilson har genom trängna arkivstudier funnit att hon hade ett stort kontaktnät och brevväxlade med både Johannes Edfeldt, Vilhelm Moberg och Ivar Lo-Johansson. Hennes kvinnliga nätverk, där strategierna för bokutgivning ofta behandlades, var också välutvecklade och idag kan vi se att hon under en lång tid var en viktig aktör på den litterära arenan.

Solveig Hammarbäck

Möte med Gertrud Lilja

I början av 80-talet, när jag arbetade från och till på Radio Kronoberg, tjatade jag mig till att göra en intervju med Gertrud Lilja eftersom jag fängslats av hennes romaner. Hon var gammal då och mycket döv och vägrade att prata med mig med bandspelaren på. Hon menade att hon var författare och att det skrivna ordet var hennes redskap.

Men hon berättade gärna om sitt liv, bjöd på kaffe och kakor i sitt vackra hem och gav mig en fin upplevelse.

Jag kommer faktiskt inte ihåg om det blev ett radioprogram också!

Marianne Enge Swartz

Hemma hos Tjechov

Ända sedan jag såg filmen ”Damen med hunden” har jag varit fascinerad av Tjechov och av Jalta på Krim. Nu fick jag tillfälle att se båda på nära håll och läsa novellen på plats – och på ryska. Läste ryska i två veckor, bodde i privatfamilj och lärde mig mycket om livet i dagens Ukraina. Jag hälsade förstås på damen med hunden, som står staty i övernaturlig storlek på den nyligen renoverade strandpromenaden där en enorm Leninstaty kastar sina blickar på en populär och jättestor Mc Donald’s.

Tjechovs hus ligger högt i utkanten av staden och har varit museum sedan hans död 1904. Han lät bygga huset och flyttade in 1899 tillsammans med sin mor och sin syster Maria, som var den som såg till att huset bevarades som museum.

Hans hjärtas dam, skådespelerskan Olga Knipper, hälsade på när hon inte arbetade vid Konstnärliga teatern i Moskva. Hon spelade flera av huvudrollerna i hans pjäser och år 1900 kom hela teatern till Jalta och spelade Måsen och Morbror Vanja för en sjuk och svag Tjechov. I Jalta skrev Tjechov förutom flera noveller pjäserna Tre systrar och Körsbärsträdgården.

Huset ansågs då som den mest originella byggnaden i staden: vit, attraktivt icke-symmetrisk med glasveranda i undervåningen och en öppen veranda på andra våningen. Det är omgivet av en vacker trädgård, som är så väl planerad att den verkar större än den är. Höga träd skuggar huset – flera av dem har Tjechov själv planterat. Han var mycket intresserad av trädgårdsarbete och det lär finnas 149 olika träd och buskar i trädgården. När jag var där blommade gula höstkrokus mellan buskarna.

Hela huset är vackert och trevligt inrett med alla snickerier målade i en ytterst märklig gammelrosa-lilabrun kulör. Man kan lätt föreställa sig den goda stämningen omkring samovaren när många vänner samlades i matrummet och hade trevligt tillsammans – bland andra Maksim Gorkij, Sjaljapin och Rachmaninov. I arbetsrummet finns Tjechovs skrivbord med alla skrivsaker under en jättestor glaskupa. I tamburen hänger hans överrock och man ser hur lång han var. Vakterna i museet var ytterst vänliga när jag försökte konversera dem på ryska och plockade fram och visade husets originalnyckel, som alltså Tjechov själv använt. I anslutning till huset finns ett museum med massor av fotografier men utan möjlighet att köpa t.ex. böcker av Tjechov.

Marianne Enge Swartz

Elin populär på Högskolan

Elin Wagners romaner går fortfarande hem hos unga läsare, menar *Karl Lindqvist*, Wägnersforskare och lektor på Högskolan i Jönköping. I litteraturvetenskap 1-20 poäng får studenterna välja mellan att läsa Norrtullsligan eller Pennskaftet och påfallande många uttrycker sin glada förvåning över hur aktuella dessa böcker fortfarande är i sin gestaltning av unga kvinnor och deras problem med yrkesliv,

sammanhållning, kärlek osv. Dessutom ger böckerna fortfarande läsoplevelser. Elin Wagners rappa stil gör att böckerna inte har åldrats som så många andra skrivna av hennes generationskamrater.

Att föreläsa om Elin Wagners liv och författarskap är inte svårt, menar Karl Lindqvist. De flesta grips av hennes öde, något som sedan finns kvar när en del studenter i nästa kurs, Litteraturvetenskap 21-40 poäng, läser den valbara kursen Kvinnolitteratur.

Kvinnohistoria för 100 kr

Årets småskrift "Möte med Elin Wägner", är hämtad från Brita Åkermans bok: *88 år på nittonhundratalet – Bland vänner och idéer* (1994). **Brita erbjuder sällskapets medlemmar att köpa boken för 100 kr (inkl. porto).** Lika mycket kostar: *Kunskap för vår vardag : forskning och utbildning för hemmen* (1984), *Vi kan, vi behövs! : kvinnorna går samman i egna föreningar* (1983), *Alva Myrdal: Från storbarnkammare till fredspris*, Brita Åkerman i samarbete med Kajsa Pehrsson (1994).

Kontakta Kajsa Pehrsson, 08-7111939, 070-4470817 eller kajsa.pehrsson@swipnet.se.

Vi önskar nya medlemmar 2004 välkomna!

Namnen finns i pappersupplagan av Bergsluft.

Hör gärna av dig med några rader och berätta varför du är intresserad av Elin Wägner och på vilket sätt du kan bidra till Elin Wägner-sällskapets verksamhet.

Årsmötet 2005

äger rum i Berg lördagen den 21 maj.

Vem längtar du efter att lyssna på? Hör gärna av dig med förslag på föredragshållare!

Nästa nummer av Bergsluft

innehåller inbjudan till Elin Wägner-dagen 2005 den 21 maj. Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser.

Manusstopp: 1 april 2005